

КОРХОНАЛАРДА ИЖТИМОЙ ҲИСОБОТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Хатамова Анора Абдувахоб кизи

Feruzbekusomonov01@gmail.com

Андижон қишлоқ хожалиги ва агротехнологиялар инситути хузуридаги

Марҳамат агротехнологиялар техникуми

Махсус фан ўқитувчиси

Аннотация. Тадқиқотда ижтимоий масъулиятнинг моҳияти ўрганилган. Номолиявий ҳисоботларни шакллантиришга оид хориж тажрибаси тадқиқ этилган. Шунигдек, ташқи ва ички ижтимоий ҳисобот тузишнинг авзалликлари батафсил баён этилган. Ижтимоий ҳисобот тузишнинг моҳияти тадқиқ этилган. Молиявий ҳисобот тузишни босқичлари ўрганилиб тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: ижтимоий масъулият, номолиявий ҳисобот, ташқи ижтимоий ҳисобот, ички ижтимоий ҳисобот, ижтимоий ҳисоб, ижтимоий мажбурият

Аннотация. В исследовании исследуется природа социальной ответственности. Изучен зарубежный опыт формирования нефинансовой отчетности. Также подробно описаны преимущества внешней и внутренней социальной отчетности. Была изучена сущность социальной отчетности. Были изучены этапы финансовой отчетности и разработаны соответствующие предложения и рекомендации.

Ключевые понятие: социальная ответственность, нефинансовая отчетность, внешняя социальная отчетность, внутренняя социальная отчетность, социальный учет, социальная ответственность

Абстракт. Тхе студий эхплорес тхе натуре оф социал респонсбилити. Фореигн эхпериенсе ин тхе форматион оф нон-финансиал репортс ис студиед. Тхе адвантагес оф эхтернал анд интернал социал репортинг аре алсо детаилед. Тхе импортансе оф социал репортинг хас беен эхплоред. Тхе стагес оф финансиал репортинг were студиед анд релевант пропосалс анд ресоммендационс were девелопед.

Кейвордс: социал респонсбилити, нон-финансиал репортинг, эхтернал социал репортинг, интернал социал репортинг, социал ассоунтинг, социал респонсбилити

Кириш

Ишбилармонлик муҳити ҳар қандай давлатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг ажралмас қисми бўлиб, жамият ҳаёти, ўз навбатида, ишбилармонлик муносабатлари орқали мустаҳкамланади. Жамият негизини қуришда белгиловчи пойдевор бўлган тадбиркорлик субъектлари томонидан вужудга келадиган ҳуқуқлар, ўзаро мажбуриятлар ва масъулиятлар жамият аъзоларида ижтимоий ривожланиш ва экологик хавфсизлик муаммоларини ҳал этишда тадбиркорлик фаолиятига нисбатан манфаатлар ва асосли умидларни уйғотади; фаолияти натижаларининг салбий оқибатларини камайтириш, шунингдек, жамиятга ижобий таъсирни кучайтиришга олиб келади. Жамият ҳаётидаги иштирокининг муҳимлигини тушунадиган бизнесни ижтимоий масъулиятли деб аташ мумкин.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Корпоратив ижтимоий ҳисоботнинг моҳиятини аниқлаш учун "корпоратив ижтимоий масъулият" концепциясининг мазмунига мурожаат қилиш керак. Бунинг учун "корпоратив ижтимоий масъулият" концепциясининг моҳиятига оид олимлар ва амалиётчиларнинг фикрларини кўриб чиқиш лозим.

АҚШ "Ижтимоий масъулият учун бизнес" етакчи корпорациялари

ассоциациясига кўра “Корпоратив ижтимоий масъулият - бу, биринчи навбатда, ходимлар хурматини ҳисобга олган холда тижорат муваффақиятига эришиш демакдир”¹.

Россия Савдо-саноат палатаси корпоратив ижтимоий масъулиятга “корпоратив ҳаракатлар билани билан юзага келган ижтимоий муаммоларни бутунлай ёки қисман ҳал қилишга уриниш”², - деб таърифлаган.

Деярли барча муаллифлар бизнеснинг корпоратив ижтимоий масъулияти бутун жамиятга фойда келтирадиган тарзда амалга оширилиши керак, деб ҳисоблашади.

Ижтимоий ҳисобот кенг маънода - бу корхонанинг иқтисодий фаолияти натижалари, шунингдек, ижтимоий-экологик кўрсаткичлар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган ҳисоботларидир.

Корпоратив ижтимоий ҳисобот - бу ходимлар, акциядорлар ва шериклар, шунингдек миждозлар ва бутун жамиятни хабардор қилишнинг очиқ воситасидир. Корпоратив ижтимоий ҳисобот маълумотлари корхонанинг иқтисодий барқарорлик, ижтимоий фаровонлик, шунингдек экологик барқарорлик билан боғлиқ ҳолда стратегик ривожланиш режаларида белгиланган мақсадларини амалга ошириш тартиби ва тезлигини акс эттиради.

Барқарор ривожланиш соҳасидаги ҳисоботлар номолиявий ҳисобот деб аталади ва корхона фаолиятининг иқтисодий, экологик ва ижтимоий соҳаларини қамраб олади, унинг молиявий бўлмаган ташаббуслари ва дунёнинг барқарор ривожланишига қўшган ҳиссаси ҳақидаги маълумотларни тақдим этади.

Корпоратив ижтимоий ҳисобот нафақат корхонанинг хайрия ва ҳомийлик дастурларини, балки келажакда корхона, давлат органлари, акциядорлар учун

---

¹ *Ивченко С.И., Либоракина М.И., Сиваева Т.С.* Город и бизнес. Формирование социальной ответственности российских компаний. М.: Институт экономики города, 2004. 136 с.

² О социальной ответственности бизнеса в современной России: постановление Правления Торгово-промышленной палаты РФ от 23.12.2003 № 71-7.

жиддий оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган фаолиятининг бошқа ижтимоий аҳамиятга эга томонлари, унинг маҳсулотларини истеъмолчилари, контрагентлари ёки у билан боғлиқ жамиятнинг бошқа гуруҳларини акс эттирувчи мураккаб маълумотлар тизими сифатида белгиланади. Шундай қилиб, ижтимоий ҳисоботни тайёрлашда қуйидагиларни акс эттирувчи кўрсаткичлардан фойдаланилади:

- атроф-муҳитга таъсири (чиқиндилар, энергия, хом ашё, сув ва биологик хилма-хиллик ва бошқа омиллар);

- иқтисодий вазият (мол етказиб берувчилар, истеъмолчилар, капитал манбалари, кадрлар, давлат сектори ва ҳукумат);

- инсон ҳуқуқлари (камситмаслик, стратегия ва бошқарув, интизомий амалиёт, уюшмалар ва жамоавий битимлар эркинлиги, болалар меҳнати, маҳаллий халқларнинг ҳуқуқлари, мажбурий меҳнат);

- меҳнат шароитлари ва муносиб меҳнатни таъминлаш (бандлик, иш жойидаги ҳуқуқлар, меҳнат хавфсизлиги, иш сифатини ошириш, таълим, ҳамма учун имкониятлар тенглиги);

- маҳсулот сифати учун жавобгарлик (реклама, маҳсулот ва хизматлар, истеъмолчилар саломатлиги ва хавфсизлиги);

- шахсий дахлсизликни ҳурмат қилиш;

- жамият (сиёсий фаолият, маҳаллий жамоалар, порахўрлик ва коррупцияга қарши курашиш).

Қоида тариқасида, номолиявий ҳисоботлар махсус манфаатдор томонларнинг кенг доираси учун мўлжалланган ва оммавий характерга эга, яъни улар ташқидир. Бироқ, корхоналар, шунингдек, манфаатдор томонларнинг тор гуруҳига, масалан, ходимларга қаратилган ва фақат ушбу мақсадли аудитория учун мавжуд бўлган ички ҳисобот тайёрлашлари мумкин.

Шундай қилиб, номолиявий ҳисобот ҳам эркин шаклда, ҳам маълум кўрсатмалар ва стандартларга мувофиқ тузилиши мумкин. Корхоналар

хисоботларни тайёрлаш учун бир вақтнинг ўзида ҳар қандай йўриқнома ва тавсиялардан ёки бир нечта кўрсатмалардан фойдаланиши мумкин, бу уларга муҳим мавзуларни фойдаланувчига аниқроқ етказиш ва тақдим этиш имконини беради.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқотда кузатиш, маълумотларни тўплаш, умумлаштириш, гуруҳлаш, таққослаш каби усуллардан фойдаланилган. Шунингдек, маҳаллий ва хорижий олимларнинг бухгалтерия ҳисобини ижтимоий табиати муаммоларига бағишланган тадқиқотлари, соҳани тартибга солувчи қонунлар, меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни ўрганиш асосида илмий асосланган хулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси

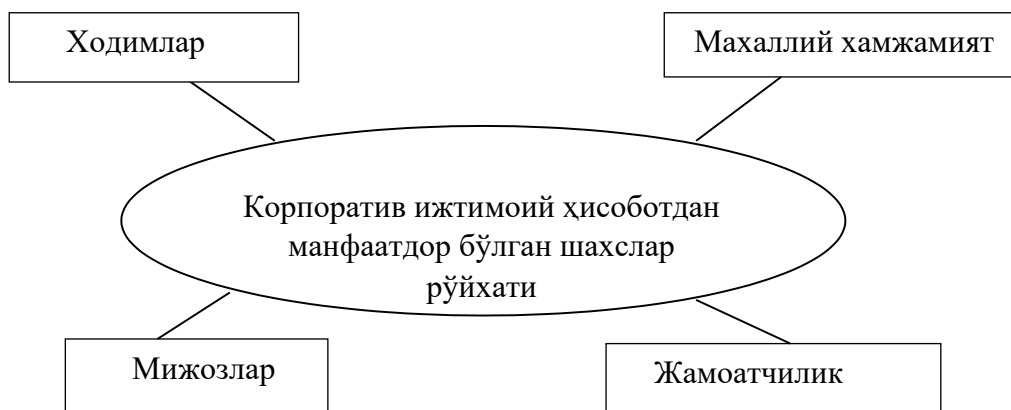
Ҳозирги вақтда энг кўп ишлатиладиган ҳисобот тизими – ҳисобот бўйича глобал ташаббус (ГРИ)дир.

Корхоналар, шунингдек, ўз ҳисоботларида АА1000 стандартлари серияси ва БМТнинг Глобал шартнома тамойилларини қўллайди.

Ташқи ва ички ижтимоий ҳисоботларнинг ўзаро таъсири ва фарқлари 1-жадвалда акс эттирилган.

Айнан корпоратив ижтимоий ҳисобот корхона фаолиятининг ҳақиқий фактларини акс эттириши керак. Бу ҳисобот маълум бир шахслар учун мўлжалланган маълумотларни ўз ичига олиши керак (1-расм).

Шундай қилиб, корпоратив ижтимоий ҳисобот ходимлар учун (меҳнат хавфсизлиги ва соғлиқни сақлаш ҳақида), мижозлар учун (маҳсулотлар ва хизматлар ҳақида), маҳаллий ҳамжамият учун (ташқи муҳитга таъсири, молиявий натижалар, инвестициялар, яратилган иш ўринлари сони ва бошқалар учун мўлжалланган маълумотларни ўз ичига олади), кенг жамоатчилик учун (давлат буюртмаларини бажариш, “душман мамлакатлар” билан савдо қилиш, корхоналардан ундириш, жарималар).

1–расм. Корпоратив ижтимоий ҳисоботдан манфаатдор бўлган шахслар рўйхати³

Асосий жиҳат шундаки, ижтимоий ҳисоботларни бир марта шакллантириш керакли самарага олиб келмайди: бундай ижтимоий ҳисоботларнинг муҳим ғояси эришилган натижалар ва янги режаларни изчил нашр этишдир. Ижтимоий ҳисоботни эълон қилишдан олдин корxonанинг асосий вазифаси тўпланган маълумотларни фойдаланувчига тўғри етказиш, нима учун ва ким учун буни амалга оширилаётганини аниқ тушунишдир. Ҳисобот талабга эга бўлиши ва корxonанинг барқарор ривожланиши тўғрисидаги маълумотларни конструктив равишда ошкор қилиш воситаси сифатида акс садо бериши керак. Натижада, ижтимоий ҳисобот барча манфаатдор томонларнинг эътиборини тортади, шунингдек, корхона имижига ва унинг капиталлашувига таъсир қилади.

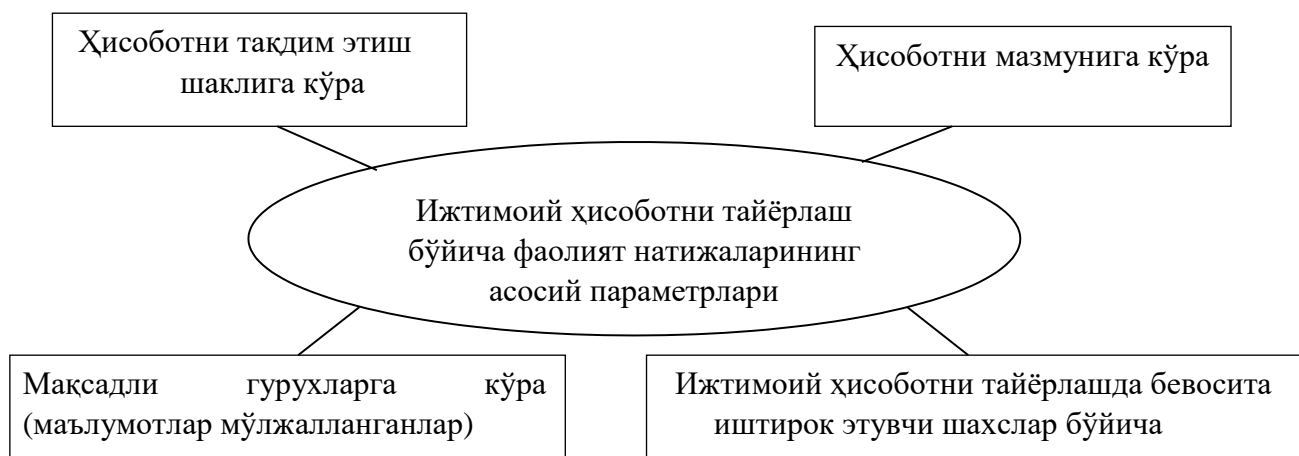
Шу билан бирга, корпоратив ижтимоий ҳисобот корпорацияларнинг ижтимоий фаолияти тўғрисида ишончли ва аниқ маълумотларни ўз ичига олиб, бизнес ва ҳукумат ўртасидаги ўзаро алоқа занжирининг бўғини ҳисобланади. Халқаро стандартларга мувофиқ, корпорациялар томонидан тайёрланган

³ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

ижтимоий ҳисоботлар уни амалга оширишни мувофиқлаштириш ва бошқариш воситаларини акс эттиради; уларнинг ижтимоий сиёсатининг мақсадлари; корпорацияларнинг меҳнатни муҳофаза қилиш, меҳнат муносабатлари, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва тиклаш, ходимларнинг соғлиғини муҳофаза қилиш, корхоналар билан ўзаро ҳамкорлик қилиш бўйича ижтимоий дастурларнинг мазмуни билан боғлиқ фаолияти тўғрисидаги умумий маълумотларни акс эттиради.

Жаҳондаги йирик корхоналар, ўтган асрнинг 90-йиллари охиридан бошлаб, нафақат молиявий фаолият, балки корxonанинг молиявий бўлмаган (ижтимоий) фаолияти натижалари тўғрисида ҳам ҳисоботларни нашр эта бошладилар.

Ижтимоий ҳисоботда фаолият натижалари 2-расмда келтирилган параметрлар бўйича гуруҳланади.

2–расм. Ижтимоий ҳисоботни тайёрлаш бўйича фаолият натижаларининг асосий параметрлари⁴

Бошқача қилиб айтганда, бизнес ижтимоий ҳисоботда ўзининг бошқарув амалиёти тўғрисидаги маълумотларни ошкор қилиш зарурлигини, шунингдек, ўз фаолияти натижаларини кўрсатиш ва ҳисоботдан фойдаланувчиларнинг

⁴ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

кенгайтирилган доираси билан алоқаларни ўрнатиш имкониятини кўради. Ижтимоий ҳисобот туфайли корхона фаолиятининг иқтисодий, ижтимоий ва экологик натижаларини бутун жамоатчиликка ҳар томонлама тақдим этиш мумкин бўлади. Шундай қилиб, ушбу учта талабга кўра, корхона фаолиятини баҳолаш мумкин. Шу билан бирга, ижтимоий ҳисобот барча манфаатдор томонлар билан мулоқот ўтказиш, уларнинг баҳолари ва тахминларини аниқлаш, юзага келиши мумкин бўлган айбловларнинг олдини олиш, кўшимча рақобатдош устунликларга эга бўлиш, акциядорлар, ходимлар, миждозлар, шериклар, ҳокимият органлари, оммавий ахборот воситалари, корхонанинг ривожланиш стратегияси учун асос яратиш ва маҳаллий ҳамжамиятларнинг ишончини мустаҳкамлаш имконини беради.

Ижтимоий масъулиятли бизнес бугунги кунда ижтимоий ривожланиш ва экологик хавфсизлик муаммоларини ҳал қилишда иштирок этиш муҳимлигини тўлиқ англайдиган ва унинг фаолиятининг салбий оқибатларини камайитиришда ҳам, жамиятга ижобий таъсирини оптималлаштиришда ҳам максимал самарадорликка интиладиган бизнес сифатида қаралади.

Шундай қилиб, молиявий бўлмаган ҳисобот (ижтимоий ҳисобот, барқарор ривожланиш тўғрисидаги ҳисобот) - бу корхонанинг мавжудлик доираси, таъсир гуруҳлари билан ҳамкорлик қилиш тамойиллари ва усуллари, жамиятнинг экологик жиҳатлари, иқтисодий, экология ва ижтимоий соҳалардаги фаолият натижаларини акс эттирувчи хужжатлаштирилган маълумотлар тўпламидир.

Глобал Репортинг Инициативе - мустақил халқаро ташкилот томонидан таърифланганидек – “Барқарорлик ҳисоботи” корхонанинг иқтисодий, экологик ва ижтимоий жиҳатларини қамраб олувчи ҳисоботни англатади⁵.

---

⁵ URL: <https://www.globalreporting.org>

Глобал Репортинг Инициативе ҳисобот тамойилларини тўртта асосий гуруҳга бўлиш мумкин (3-расм)⁶.

3-расм - ГТХЗ стандартлари бўйича ҳисобот бериш тамойиллари⁷

Шундай қилиб, ГРИ тўғрисида ҳисобот бериш тамойилларини батафсил кўриб чиқиб, шуни таъкидлаш мумкинки:

- ижтимоий ҳисоботни тайёрлашнинг асосий тамойиллари очиқлик, манфаатдор томонларнинг иштироки, текширилиши мумкинлиги;
- ижтимоий ҳисоботга нималар киритилиши кераклиги, барқарор ривожланиш контексти (иқтисодиёт + экология + ижтимоий соҳа), шунингдек, тўлиқлиги тўғрисидаги қарорларни белгиловчи тамойиллар;
- ижтимоий ҳисоботнинг сифати ва ишончилигини таъминлаш тамойилларига мутаносиблик, объективлик, таққослаш, аниқлик кирди;
- ижтимоий ҳисоботнинг мавжудлиги билан боғлиқ тамойиллар ўз вақтида, аниқлигини тавсифлайди.

Ижтимоий ҳисобот стандартлари МҲХСдан фойдаланишни назарда

⁶ Принципы и стандарты корпоративного социального учета и отчетности // Международный бухгалтерский учет. 2007. № 9.

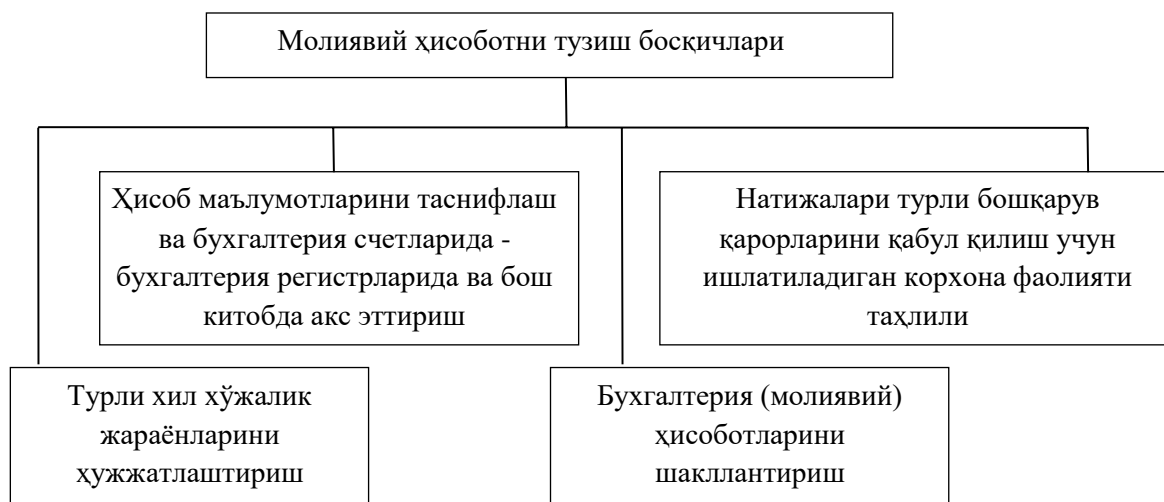
⁷ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

тутганлигига эътибор қаратилади, хусусан, ГРИ томонидан ишлаб чиқилган барқарор ривожланиш ҳисоботи бўйича қўлланмада иқтисодий кўрсаткичларни тайёрлаш, тегишли МҲХС ва уларнинг талқинлари асосида ижтимоий ҳисобот этиш учун талаблар мавжуд.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартларига мувофиқ, корпорациялар томонидан тайёрланган ижтимоий ҳисоботлар қуйидагиларни ўз ичига олиши керак:

- ижтимоий сиёсатга нисбатан корпоратив мақсадлар;
- унинг самарали фаолиятини мувофиқлаштириш ва бошқариш тизими;
- корпорацияларнинг иш жойидаги хавфсизлик, меҳнат, меҳнат муносабатлари, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва қайта тиклаш бўйича умумий кўрсаткичлари, ташқи контрагентлар билан ўзаро ҳамкорлик бўйича ижтимоий дастурларнинг мазмуни, меҳнатни ташкил этиш ва ходимларнинг соғлиғини муҳофаза қилиш.

Молиявий ҳисоботни тузиш тартиби бир қанча босқичлардан иборат (4-расм).

4-расм. Ижтимоий ҳисоботнинг тамойиллари⁸

⁸ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Хулоса ва таклифлар

Юқорида айтилганларга асосланиб, биз ижтимоий ҳисоботни тузиш учун фойдаланиладиган молиявий бўлмаган кўрсаткичларни ҳисобга олишни мустақил илмий ва амалий йўналиш - ижтимоий ҳисобни ажратиш зарур деб ҳисоблаймиз.

Жорий ҳисобни ўзгартириш зарурати 2010 йил ноябр ойида Малайзияда бўлиб ўтган Бухгалтерлар ва аудиторларнинг ВИИИ Бутунжаҳон конгресси иштирокчилари томонидан қайд этилди. Конгресс вакиллари ҳисоботга киритилган маълумотларни кенгайтириб комплекс ҳисоботга ўтиш орқали бухгалтерия (молиявий) ҳисоботиغا муносабатни тубдан қайта кўриб чиқиш тўғрисида хулоса қилди.

Ижтимоий ҳисобни юритмасдан ижтимоий ҳисобот тайёрлаш мумкин эмас: бухгалтерия ҳисоби маълумотлари асосида ижтимоий ҳисобот маълумотлари тузилади. Бошқа томондан, ижтимоий ҳисоботни тузувчилар томонидан қўйиладиган талаблар аллақачон бухгалтерия парадигмасини олдиндан белгилаб қўйган: ҳозирги вақтда ижтимоий ҳисоботни шакллантириш учун бухгалтерия ҳисоби маълумотлари етарли эмас ва бухгалтерия ҳисоби ижтимоий ҳисоботлар шакллантириш учун маълумотларнинг энг муҳим провайдери бўла олмайди.

Шуни таъкидлаш керакки, Россияда тадбиркорлик фаолиятининг ижтимоий кўрсаткичлари бошқарув қарорларини қабул қилишда энг жиддий тарзда ҳисобга олиниши керак. Бизнинг фикримизча, ҳозирда мамлакатимиз компанияларининг ижтимоий ҳисоботларни тузишдаги асосий мотиви халқаро корхоналарга айланиш истагидир. Шундай қилиб, ижтимоий ҳисоботларни ташкил этувчи корхоналар сони, биринчи навбатда, халқаро бозорларга чиқишни режалаштираётган йирик холдинглар ҳисобига ўсиши мумкин. Шу билан бирга, ижтимоий масъулиятли бизнесни юритиш ижтимоий муаммоларнинг корхона фаолиятига салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган инқирозга айланишининг олдини олишга ёрдам беради. Бунинг учун ижтимоий ва экологик кўрсаткичларни ҳисобга олишнинг яхлит тизимини ишлаб чиқиш талаб этилади. Шундай қилиб,

корпоратив ижтимоий масъулиятнинг рус моделини ҳисобга олсак, шуни таъкидлаш мумкин: ҳозирги вақтда у давлат, ходимлар ва мулкдорларга қаратилган, аммо жамият камолотга этганда маҳаллий ҳамжамиятлар, истеъмолчилар ва бошқа манфаатдор томонлар жалб қилинади. Россияда корпоратив ижтимоий масъулиятга ёндашув кенгроқ ва прагматик бўлиши керак.

Ижтимоий ҳисобот қуйидагилар учун зарур:

- корхона фаолиятининг иқтисодий, экологик ва ижтимоий табиати натижалари тўғрисида бутун жамоатчиликни хабардор қилиш;
- юқоридаги йўналишлар бўйича мустақил баҳолаш ўтказиш;
- манфаатдор томонларнинг барча гуруҳлари билан ўзаро муносабатда бўлиш, уларнинг қизиқишлари, баҳолари ва кутишларини аниқлаш;
- эҳтимолий айбловларнинг олдини олиш;
- рақобатдош устунликларга эга бўлиш;
- ходимлар, акциядорлар, шериклар, мижозлар, маҳаллий ҳамжамият, ҳокимият органлари, оммавий ахборот воситаларининг ишончини ошириш.

Халқаро ижтимоий стандартлар асосида тузилган ижтимоий ҳисоботлардаги аниқ ташаббусларда ўз ифодасини топган адолатлилик ва ижтимоий масъулият тамойилларига риоя этилиши тадбиркорликни ривожлантириш салоҳиятидан далолат беради. Шундай қилиб, корхоналар ўзлари қиладиган энг яхши ишларни қилишлари, сайёрамизни сақлаб қолишга ёрдам берадиган инновацияларни яратишлари мумкин.

Кўпинча, корхоналар яхши ривожланган филиал тармоғига эга, бу эса ижтимоий қайдларни сақлашни қийинлаштиради. Шу билан бирга, филиалларнинг одатда турли ҳудудларда жойлашганлиги ижтимоий харажатлар ғоясини бузиши мумкин. Бундай ҳолда, бир минтақа баъзи ижтимоий дастурларга, иккинчи минтақа бошқаларига кўпроқ муҳтож бўлиши мумкин. Самарали бошқарув ҳисобини амалга ошириш учун ички ижтимоий ҳисоботни тайёрлашга универсал ёндашувни ишлаб чиқиш талаб этилади.

Ижтимоий баланс бухгалтерия ҳисоби маълумотлари асосида тузилади. Бухгалтерия ҳисобида ижтимоий харажатлар тегишли счетда харажат моддалари кесимида акс эттирилиши керак, яъни корхоналар режалаштирилаётган ижтимоий харажатларни ҳар бир моддаси бўйича қўшимча аналитик ҳисобни юритиши зарур. Корхонанинг филиаллари ҳар бир харажат моддаси учун харажатларни жамлайди ва улар яратилган маълумотларни "Хўжалик ичидаги ҳисоб-китоблар" счетидадан фойдаланган ҳолда бош офисга ўтказилади.

Ҳисобот даври учун барча филиаллар ижтимоий балансни тузишлари керак, унда ҳар бир харажат моддаси бўйича харажатлар миқдори кўрсатилган. Корхонанинг иқтисодий фаолиятини таҳлил қилиш учун ижтимоий балансга режалаштирилган харажатлар тўғрисидаги маълумотларни акс эттирувчи бўлимни киритиш керак. Бу сизга қайси дастурлар амалга оширилмаганлигини кўриш ва уларнинг муваффақиятсизлиги сабабларини бартараф этиш ёки ушбу банд бўйича харажатларни режалаштиришни қайта кўриб чиқиш имконини беради. Бош бўлимда олинган маълумотлар асосида корхона учун умумий ижтимоий баланс тузилади. Корпоратив ижтимоий жавобгарлик тўғрисидаги ҳисобот ташқи ва ички манфаатдор томонлар гуруҳларига керакли маълумотларни ўлчаш, ошкор қилишнинг амалий жиҳати ҳисобланади. Корхонанинг ижтимоий дастурлари, маҳаллий ҳамжамиятнинг ижтимоий муаммоларини ҳал қилишда ихтиёрий иштирок этиш тўғрисида маълумотларнинг этишмаслиги ёки унинг йўқлиги бизнесни аҳолининг юқори умидлари тузоғига тушиб қолиш, ижтимоий соҳада давлатни алмаштириш хавфига олиб келади.

Корхоналар ўзларининг ижтимоий фаолияти ҳақида маълумотларни жамоатчиликка етказиш учун жуда кўп ҳаракат қилишлари керак. Шу мақсадда журналистларни корпоратив ижтимоий масъулият масалалари муҳокамасига жалб этиш, таниқли жамоат корхоналари ва бирлашмалари билан ҳамкорлик қилиш мумкин. Ижтимоий ҳисоботни яратиш ва тарқатиш корхонанинг ижтимоий масъулияти ҳақидаги маълумотларни тарғиб қилишнинг самарали усули

ҳисобланади. Жамоатчилик фикрига кўра, ҳисоботнинг мустақил ташқи корхона томонидан таъминланиши катта аҳамиятга эга. Фахрийлар ва ногиронларга ёрдам кўрсатиш, реконструкция қилинган шифохоналар ва ранг-баранг болалар кечалари ҳақида ҳикоя қилувчи буклетлар нашр этилишидан бошлаб биз ижтимоий масъулиятни тизимли ёритишга ўтиш керак, яъни ижтимоий ҳисоботнинг халқаро стандартларига амал қилиш керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ивченко С.И., Либоракина М.И., Сиваева Т.С. Город и бизнес. Формирование социальной ответственности российских компаний. М.: Институт экономики города, 2004. 136 с.

2. О социальной ответственности бизнеса в современной России: постановление Правления Торгово- промышленной палаты РФ от 23.12.2003 № 71-7.

3. Кричевский Н.А., Гончаров С.Ф. Корпоративная социальная ответственность. М.: Дашков и К, 2007. 138 с.

4. Грекова Г.И. Роль корпоративной социальной ответственности в общественном развитии// Экономика российских регионов: теоретические и практические подходы к решению актуальных проблем развития. Сборник тезисов научно-практической конференции. В. Новгород, 2006. С. 47–52.

5. Литовченко С.Е., Корсакова М.И. Социальная ответственность бизнеса: актуальная повестка. М.: Ассоциация менеджеров, 2003. 108 с.

6. Куренько Р.Н. КСО в понятиях и трактовках. УРЛ: [хттп://www.csrjournal.com](http://www.csrjournal.com)

7. Беляева И.Ю., Эскиндарова М.А., Плотицына Л.А. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект. М.: КноРус, 2008. 504 с.

8. УРЛ: [хттпс://www.глобалрепортинг.орг](https://www.глобалрепортинг.орг)

9. Принципы и стандарты корпоративного социального учета и отчетности // Международный бухгалтерский учет. 2007. № 9.

10. УРЛ: [хттп://www.норник.ру/уpload/нн09082013.пдф](http://www.норник.ру/уpload/нн09082013.пдф)

11. Важнейшие тенденции развития бухгалтерского учета//Вестник бухгалтера московского региона. 2011. № 1. 43 с. УРЛ: